

I.

Narození a vstup do života

Každý počátek nového života je svým způsobem opětovným uskutečněním stvoření člověka, tedy okamžiku, kdy si Bůh řekl: „**Učiňme člověka k našemu obrazu a podle naší podoby. ... Bůh stvořil člověka ke svému obrazu, k obrazu Božímu ho stvořil, jako muže a ženu stvořil je.**“¹ Rabínští učenci se podivují nad tím, jak je možné, že na tomto místě hovo-

ří Bůh v množném čísle. Jedna legenda tuto zvláštnost vykládá tak, že Bůh se o budoucím stvoření člověka rozhodl poradit s anděly, kterým položil otázku: „Měli bychom člověka stvořit ke svému obrazu? Vládce Vesmíru, jaké budou jeho činy?“ chtěli vědět andělé. Bůh jim ukázal budoucnost lidstva, a když andělé viděli všechny zločiny, kterých se člověk

v budoucnu dopustí, odpověděli Bohu: „Ať člověk není stvořen!“ A Bůh anděly zničil. Bůh stvořil několik dalších andělů a zeptal se jich na tu samou otázku. „Ať člověk není stvořen!“ dali mu tu samou odpověď jako jejich předchůdci. A Bůh zničil i je. Do třetice stvořil jiné anděly, kterých se opět zeptal: „Měli bychom stvořit člověka ke svému obrazu?“ A oni odpověděli: „Vládce Vesmíru, andělé, které jsi tvořil před námi, Ti řekli, abys člověka netvořil, a Ty jsi nevyslyšel jejich rady. Nemůžeme tedy říct nic jiného než to, že Vesmír je Tvůj. Zacházej s ním podle svého úsudku.“ A Bůh stvořil člověka s láskou a důvěrou v to, že dobro uvnitř něj nakonec zvítězí nad zlem, které v něm viděli andělé. Každé malé dítě, které se

objeví na světě, je potvrzením této neochvějné a v každé generaci obnovované víry Boha v člověka, v jeho schopnost ovládnout sklon ke zlému a zasvětit svůj život dobrému.

Aby mohlo dítě vůbec přijít na svět, je samozřejmě třeba, aby ho počali jeho rodiče. Akt početí je naplněním prvního přikázání Tóry: „**Plodte se a množte se a naplňte zemi!**“² Podle rabínské tradice je toto přikázání zcela zásadní, protože pouze díky němu existují všechna další přikázání. Tóra má smysl jenom tehdy, je-li studována a naplňována člověkem. V rabínské tradici existuje vysvětlení, podle kterého se na vzniku nového života podílejí celkem tři entity, přičemž kromě otce a matky je rodičem též sám Svatý, budiž požehnán. V této souvislosti se traduje, že po otci dědí dítě kosti, šlachy, nehty, mozek a oční bělmo a po matce kůži, svaly, vlasy, krev a oční panenky a od Boha získává duši, rysy, sluch, zrak, řeč, inteligenci a chápání. Ve světle moderní vědy je tato představa absurdní, ale přesto je v ní obsažena jedna zásadní skutečnost. Dítě je geneticky produktem otce a matky, ale životní sílu má od Boha, který stojí na počátku všeho. Plod se sice vyvíjí v lůně matky,

ale podle židovského chápání nový život nezačíná početím, nýbrž porodem, a to v okamžiku, kdy se hlavička dítěte nachází mimo porodní cesty. S tím souvisí, že po celou dobu těhotenství má v případě nemoci přednost život matky před životem plodu. Po porodu začíná být dítě považováno za samostatnou lidskou bytost, jejíž duše je zcela čistá a bez hříchu, což je reflektováno ve slovech jedné z modliteb, kterou židovský člověk pronáší každý den po ránu: „Můj Bože, duše, kterou jsi mi daroval, je čistá. Ty jsi ji stvořil, Ty jsi ji učinil a Ty jsi ji do mě vdechl.“ („Elohaj, nešama, šenatata li, tehora hi. Ata verata, ata jecarta, ata nefachta bi.“)

Účelem obřadů, které probíhají po narození dítěte, je uvítat ho na světě a dát mu jméno, což je úkol, který ve většině případů spočívá na bedrech rodičů.

Je to právě schopnost pojmenovávat, která odlišuje člověka od zvířete, a je dokladem toho, že člověk byl stvořen k Božímu obrazu. Když totiž Bůh do-

končil stvoření prvního člověka, pověřil ho úkolem pojmenovat zvířata kolem něj: „**Hospodin, Bůh, vytvořil ze země všechnu polní zvěř a všechnu nebeské ptactvo a přivedl je k Adamovi, aby viděl, jak je nazve. Jak pak Adam kteréhokoliv živého tvora nazve, takové bude jeho jméno.**“³ Podle židovské tradice je jméno tak důležité, protože není jen tak nějakým shlukem písmen odlišujícím jednoho člověka od druhého, ale pevnou a hluboce zakořeněnou součástí lidské duše.

Obřady, které doprovázejí pojmenování dítěte, se liší podle jeho pohlaví. Pokud se narodí chlapec, osmý den po jeho narození se koná tradiční obřad *brit mila*, někdy nazývaný též *bris*, při kterém je chlapci odříznuta předkožka pohlavního údu podle Hospodinova přikázání v Tóře: „**Toto je smlouva mezi mnou a vámi a tvým budoucím semenem, kterou budete zachovávat: každý muž bude obřezán. Obřezete maso své předkožky, a to mi bude znamením smlouvy mezi mnou a mezi vámi.**“⁴ Rituální obřezání tedy potvrzuje nepřetržité trvání věčné smlouvy, kterou spolu uzavřeli Hospodin a Abrahám.

Navíc je považováno za symbol spojení mezi příslušníky židovského národa, znamení houževnatosti, a také jako určitý prostředek ke kontrole sexuální touhy, který člověku připomíná posvátnost aktu rozmnožování. Někdy se říká, že důležitou roli hrají historicky také hygienické důvody. Mimoto je však *brit mila* důležitým znamením kontinuity odolávající všem změnám, které přináší proud času, a to bez ohledu na určitý směr židovské tradice. Úcta k tomuto starobylému rituálu spojuje Židy napříč epochami, kontinenty, komunitami a směry.

Podle židovské tradice je provedení rituální obřízky povinností každého židovského otce. Jen minimum židovských tatínků však disponuje potřebnými zna-

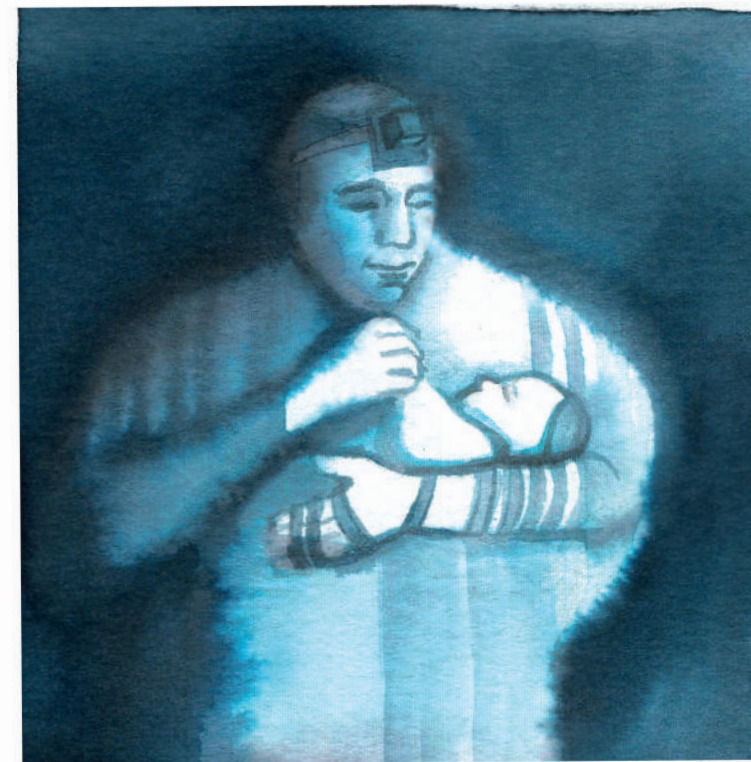
lostmi a schopnostmi k uskutečnění takového zákroku, a proto svého syna svěřují do rukou odborníka zvaného *mohel*, který se prováděním obřízek zabývá a jehož zběhlost zaručuje, že zákrok proběhne absolutně bezpečně. *Brit mila* se tradičně koná osmý den po narození chlapce, a to i když na osmý den připadá šabat, případně i Jom kipur, přestože o těchto dnech je řezání, které je nezbytnou součástí rituálu *brit mila*, přísně zakázáno. Objeví-li se však závažné zdravotní důvody, obřad by se měl odložit do doby, než bude jeho provedení pro dítě bezpečné. Toto plně odpovídá židovskému náboženskému principu *pikuach nefesh*, podle něhož má záchrana lidského života přednost před jakýmkoliv dalším příkazem či zákazem s výjimkou situace, kdy by byl člověk k záchraně vlastního života nucen zavraždit jiného člověka, dopustit se modloslužebnictví nebo nedovolených intimních vztahů. Ve všech ostatních případech je židovskému člověku dovoleno přikázání nebo zákaz porušit nebo odložit, protože lidský život má absolutní prioritu.

Obřad *brit mila* probíhá během dne, obvykle po ranní modlitbě *šachrit*, za přítomnosti příbuzných, přátel a členů komunity. Může se konat v synagoze nebo také doma, případně na jiném vhodném místě. Podoba obřadu se liší v závislosti na místních zvycích. Jedna z možných podob obřadu vypadá tak, že dítě do místnosti přináší matka a podá ho *kvaterin* a ta zase *kvaterovi*, kteří zastávají úlohu kmotrů dítěte. Velmi často jde o bezdětný manželský pár. Následně předává *kvater* dítě otci a ten ho svěřuje *mohelovi* a pověřuje ho vykonáním obřízky. *Mohel* umísťuje dítě na *kise šel Elijahu*, jak se hebrejsky nazývá křeslo pro proroka Eliáše, a říká: „Toto je křeslo proroka Eliáše, ať je vzpomenut k dobrému!“ („Ze *kise šel Elijahu* zachur

la-tov.“) Následně zarecituje řadu biblických veršů, v jejichž závěru přítomní zvolají: „Ať jsme nasyceni dobrotou Tvého domu, Tvého svatého chrámu!“ („*Nisbe’a be-tuv bejtecha, kedoš hejchalecha.*“) Poté pokládá *mohel* chlapce na klín *sandaka*, jehož úkolem je držet ho během samotného obřezávání. Někdy *mohel* dává přednost umístění dítěte na stůl. V takovém případě spočívá *sandakova* úloha též v přidržování dítěte.

Jakmile je dítě v péči *sandaka*, *mohel* pronese slova požehnání: „Požehnaný jsi Ty Hospodine, náš Bože, vládce vesmíru, který jsi nás posvětil svými příkázáními a přikázal nám obřízku.“ („*Barucha ata Adonaj, Elohejnu melech ha-olam, ašer kidešanu be-micvotav ve-civanu al ha-mila.*“) Po něm si bere slovo otec dítěte a recituje: „Požehnaný jsi Ty, Hospodine, náš Bože, vládce vesmíru, který jsi nás posvětil svými příkázáními a přikázal nám přivést ho do smlouvy našeho praotce Abraháma.“ („*Baruch ata Adonaj, Elohejnu melech ha-olam, ašer kidešanu be-micvotav ve-civanu le-hachniso bi-vrito šel Avraham avinu.*“) A na to přítomní reagují zvoláním v hebrejštině: „Tak, jak vstoupil do smlouvy, ať vstoupí k Tóře, svatbě a dobrým skutkům.“ („*Ke-šem še-nichnas la-brit, ken jikanas la-Tora u-le-chupa u-le-ma’asim tovim.*“)

Znamení smlouvy

Muž zvaný Abrahám je prvním z pra-
otců židovského národa, který stojí na
počátku zvláštního vztahu mezi Židy
a jejich Bohem. Společně se svou ženou
Sárou uposlechl Boží výzvy opustit svou
původní domovinu v mezopotámském
městě Ur a odejít daleko na východ do
Kenánu, který Bůh zaslíbil jako domov
jim a jejich potomstvu. Bůh stanovil,
že je třeba, aby byl zvláštní vztah mezi

Ním, Abrahámem a jeho mužskými
potomky zpečetěn říznutím do masa
Abraháma i jeho potomků po všechny
další generace. Od té doby židovský
lid osmého dne obřezává novorozené
chlapce.

Chlapci tak přejí, aby se v budoucnu dočkal židovského vzdělání v záležitostech Tóry zakončeného obřadem náboženské dospělosti, aby pod svatebním baldachýnem vstoupil do šťastného manželského života a aby naplnil svůj život dobrými skutky. Toto přání je zároveň připomínkou rodičovských povinností tak, jak se píše v Tóře v souvislosti s praotcem Abrahámem: „Vyvolil jsem si ho, protože přikáže svým synům a svému domu, který přijde po něm, aby zachovávali Hospodinovu cestu tím, že budou konat spravedlnost a právo.“⁵

Následně *mohel* přikročí k provedení odříznutí předkožky, kterému se hebrejsky říká *peri'a*, a poté k odstranění krve z rány, které je známé pod názvem *mecica*. Tento úkon v minulosti prováděl

mohel odsátím ústy, ale protože toto neodpovídá moderním hygienickým postupům, v současné době se *mecica* provádí například přiložením bavlny umístěné ve skleněné trubičce, případně se neprovádí vůbec. Poté *mohel*, rabín či jiná tradice znalá osoba vezme do ruky pohár vína a pronese požehnání nad vínem a požehnání chválící Hospodina za ustanovení smlouvy, kterou obřezání symbolizuje. Po obou těchto požehnáních je recitována zvláštní modlitba, během které je vůbec poprvé zmíněno chlapcovo jméno. Pojmenování chlapce je spojeno s rituálem *brit mila* snad právě proto, že v souvislosti s příkazem obřezání změnil Hospodin jméno praotce židovského národa z Abram na Abraham. Je zvykem, že *mohel* symbolicky dává chlapci několik kapek vína z poháru na

zmírnění bolesti. V samotném závěru obřadu zopakuje hebrejsky již zmíněné přání, aby dítě vyrůstalo ke studiu Tóry, k manželskému svazku a dobrým skutkům.

Po obřadu následuje zvláštní hostina, které se hebrejsky říká *se'udat ha-brit*, tedy „hostina smlouvy“. Účast na této slavnostní události je považována za velmi důležitou a ten, kdo nepřijme pozvání na ni, se dopouští velkého prohřešku. Právě z toho důvodu rodina dítěte na obřad obvykle nezve, ale pouze rozesílá informaci o čase a místě jeho konání. To proto, aby ti, kteří z nějakého důvodu nemohou přijít, nebyli zahanbeni. Na závěr hostiny se recituje modlitba po jídle, která se vyznačuje zvláštním úvodem k modlitbě, v němž zazní: „Nechť Milosrdný požehná otce a matku dítěte. Necht' jsou hodni toho dát mu vyrůst, vzdělat ho a vychovat ho k moudrosti. Od tohoto osmého dne dál nechť je jeho krev přijata a nechť je s ním Hospodin, jeho Bůh.“ („Ha-rachaman hu jevarech avi ha-jeled ve-imo ve-jizku le-gadlo u-lechancho u-le-chachmo mi-jom ha-šmini va-hal'a jera'e damo vi-hi Adonaj Elohav imo.“) Navzdory tomu, že obřezka není malý zákrok, nejde o nikterak

závažnou operaci, pokud je provedena za dodržení všech odborných a hygienických postupů. Provádí-li se však ve chvíli, kdy je dítě již několik měsíců staré, nebo dokonce u dospělého člověka, je nutné zákrok provádět v ordinaci lékaře, který má k dispozici potřebné chirurgické vybavení včetně anestetik.

Narodí-li se dívka, obřady se liší v závislosti na místě i směru židovské tradice. Až do nedávné doby neexistoval obřad uvítání dívky do života, který by byl svým významem a rozsahem rovnocenný s obřadem *brit mila* u chlapců.

Pojmenování dívky probíhalo a na mnoha místech stále probíhá tak, že otec byl o prvním šabatě po jejím narození vyvolán k Tóře a v rámci tradičního požehnání bylo dívce uděleno jméno. V průběhu 20. století se začalo zejména v progresivních židovských komunitách diskutovat o tom, že by obřad uvítání

dívky na svět měl být stejně slavnostní a důstojný jako obřad *brit mila* u chlapců. A tak vznikl obřad *simchat bat*, což znamená „radost z dcery“. Někde se mu říká také *zeved bat* („dar dcery“), *brit bat* („smlouva dcery“) nebo *brit keduša* („smlouva svatosti“). Pevná struktura obřadu prozatím neexistuje a jeho podoba se v různých komunitách odlišuje. Může se skládat z pronesení zvláštního požehnání, v rámci něhož je poprvé vysloveno dívčino jméno, a také, pokud se obřad koná v synagoze, z vyjmutí svitu Tóry, který je následně přinesen blíž k dívce, jež se ho má dotknout. Význam tohoto slavnostního obřadu dává jasně najevo, že narození dívky je stejně hodnotné jako narození chlapce.

Je zvykem, že hosté *brit mila* i *simchat bat* přinášejí pro miminko dárky, k nimž mohou patřit nejrůznější druhy hraček, dětské knihy nebo tradiční židovské předměty. K poslední kategorii se často řadí například stříbrný pohár na *kiduš*, požehnání nad vínem prováděné o šabatech, svátcích a dalších slavnostních příležitostech, stříbrná lžička s vyrytým textem požehnání nebo řetízek s Davidovou hvězdou. Narození dítěte v minulosti provázela a v některých ko-

munitách stále ještě provází celá řada lidových tradic. Patří k nim třeba užívání nejrozličnějších amuletů, které mají chránit dítě před mocí démonů, přičemž nejznámější z nich je *chamsa*, amulet ve tvaru lidské ruky s pěti prsty. Dalším zajímavým, avšak nepříliš praktikovaným zvykem je zasazení stromu po narození dítěte, cedru za chlapce a cypřiše za dívku. Jak říká Talmud, větvový stromu bylo v budoucnu užito k výrobě tyčí nesoucích svatební baldachýn ženicha a nevěsty.

Zvláštní situace nastává, pokud je narozené dítě prvorozené a pokud je mužského pohlaví. V mnoha kulturách světa byl prvorozený syn považován za nositele zvláštních práv a povinností, společen-

ských, politických nebo duchovních. Stejně je tomu v případě židovské tradice. Podle Tóry patří Bohu všechna prvorozená stvoření, která otevírají lůno své matky. Pokud jde o prvorozené příslušníky izraelského národa, jejich zvláštní privilegium původně spočívalo v povinnosti zasvětit svůj život službě v Boží svatyni. Tóra však podává svědectví o tom, jak se Bůh rozhodl tuto věc změnit a tento úkol svěřit příslušníkům kmene Levi, ovšem povinnost vykoupit prvorozeného syna zůstala. A proto by měl být podle starobylého zvyku prvorozený syn vykoupen pěti stříbrnými mincemi, které jeho otec předá *kohenovi*, jednomu z potomků Árona, kteří byli určení Bohem, aby vykonávali obětí bohoslužbu. Tento zvláštní obřad,

nazývaný *pidjon ha-ben* neboli „vykoupení prvorozeného“, se koná třicátý první den po narození prvorozeného chlapce, pokud porod proběhl přirozenou cestou, pokud matka dítěte někdy předtím neprožila potrat po čtyřicátém dni těhotenství a pokud dítě nepochází z kohenké nebo levitské rodiny. Případně-li třicátý první den na šabat nebo biblický svátek, přesune se obřad vykoupení prvorozeného na den, kdy je opět možné manipulovat s penězi. Po obřadu *pidjon ha-ben* se obvykle koná hostina nazývaná *se'udat pidjon ha-ben*. Vzhledem k tomu,

že progresivní směr judaismu již více nezdůrazňuje privilegované postavení *kohenů* a *levitů* uvnitř izraelského národa, obřad *pidjon ha-ben* se v židovských komunitách náležejících k tomu směru většinou neprovádí. Ať se *pidjon ha-ben* koná nebo ne, dosažení třicátého prvního dne života je z hlediska Talmudu vnímáno jako významný životní milník, protože dítě, které přežije třicet dnů, je považováno za životaschopné.

זאת בריתי אשר תשמרו ביני
וביניכם ובין זרעך אחריו
המול לכם כל-זכר

**Toto je má smlouva
s vámi a s tvým budoucím
semenem, toto budete
zachovávat: každý,
kdo je u vás mužského
pohlaví, bude obřezán.**

(Genesis 17:10)

אהרן

Jméno

V biblických dobách hrál při vytváření jmen významnou roli vliv okolního prostředí, vlastnosti a očekávání připisovaná novorozenci, případně názvy zvířat. Biblická jména také často vyjadřují vztah k Bohu. V průběhu dějin se v židovské tradici prosadil zvyk pojmenovávat děti po blízkých příbuzných. Zatímco u sefardských a orientálních Židů se uchytila praxe pojmenovávat děti po žijících příbuzných, například po prarodičích, v aškenázském prostředí je pojmenování dítěte po někom, kdo je stále naživu, považováno za špatné znamení a dítě je obvykle pojmenováno po zesnulém příbuzném.

Člověka neznalého židovských tradic může překvapit, že když se ocitne v synagoze a jeho přítel je zrovna vyvolán k Tóře, může být nazýván zcela jiným jménem, než jaké dotyčný zná. Z Martina se stává třeba Moše a Helena je najednou oslokována jako Rebeka.

Tato zvláštnost má co dělat zejména s procesem emancipace židovských komunit v období 18. a 19. století, kdy se Židé začali postupně zařazovat do života většinové společnosti. S tím souvisí také to, že si Židé začali brát občanská jména typická pro dané území, ale k tomu všemu si zachovávali také svá typická židovská jména, která používali uvnitř komunity k liturgickým účelům. Tento zvyk se zvláště v oblastech mimo Izrael zachoval dodnes, i když se velmi silně projevuje tendence dávat dětem hebrejská jména, která jsou okolním světem považována za normální. David, Michael, Ester a Sára jsou u nás jistě při-

jatelnější než Ašer, Zevulun, Šira nebo Batševa. To, že má člověk více jmen, nemusí být na škodu. Koneckonců jedna židovská moudrost učí, že každá lidská bytost má všeho všudy tři jména. První jméno dostává od svých rodičů. Druhé jméno obdrží od svých přátel. A třetí jméno vytváří člověk sám pro sebe.

יעקב

יצחק

משה

דודון